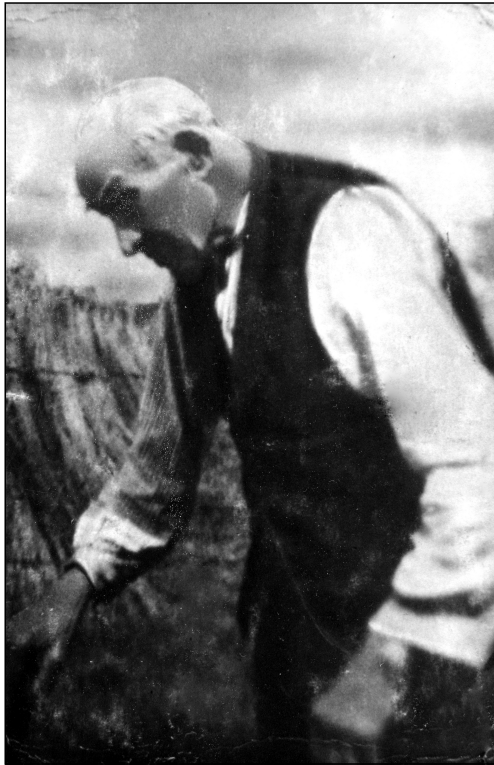

DE FAMILIE BENOIT EN HET VLAS (dl. III)

Frans Benoit

D. Frederic Benoit, mijn grootvader.

Frederic werd geboren te Harelbeke, Steenbrugge op 28 februari 1853 als oudste zoon van Petrus en Marie-Louise Deblauwe. Hij huwde op 18 augustus 1881 met Emilie Desmet, een buurmeisje, maar eigenlijk afkomstig van Machelen aan de Leie. Ze hadden negen kinderen van wie zes stoere jongens en drie meisjes. Frederic en zijn jonge vrouw kwamen terug naar Deerlijk in een kleine hoeve in de De Cassinastraat, eigendom van de kasteelheer Vercruysse de Solart. Hij was dus landbouwer met één paard, een paar koeien en wat kleinvee als schamele eigendom. Maar weldra begon hij vlas te kopen en te verwerken. Hij liet het vlas roten in de Leie op de hoeve van Karel Ghekiere waar hij een paar *hek-kens* (rootbakken) huurde. Frederic was een uitzonderlijk figuur. Hij was groot en sterk gebouwd en hij heeft heel lang geleefd tot 14 april 1940 en is dus 87 jaar oud geworden. In zijn jeugd is hij vier jaar lang soldaat geweest en is sergeant geworden op 5 augustus 1875. Ik heb

nog zijn *livreboekje* bewaard. Ook was hij zeer geïnteresseerd in de dorpspolitiek en was een grote voorstander van burgemeester Renier voor wie hij campagne voerde samen met zijn oom Francies Benoit. Ze gingen samen op stap om de mensen te overtuigen om op *Renierke* te stemmen. Het leven van Frederic werd uitvoerig beschreven ter gelegenheid van de *Freere Feesten* gehouden op het kasteel van Hoogveld in Veldegem. Het was een geslaagd feest te zijner gedachtenis. We waren wel met honderd afstammelingen aanwezig.

Zijn oudste dochter **Marie-Louise**, geboren op 16 mei 1882, huwde met René Vandendriessche en ze hadden samen vier kinderen van wie het oudste kind Mariaatje gestorven is, amper één jaar oud zijnde. Daarna, enkele maanden vóór den oorlog, werd een tweede dochter geboren op 12 februari 1914 en heeft pas haar vader vele jaren later voor het eerst gezien in 1919 na de oorlog. Maria is gans haar leven onderwijzeres geweest te Vichte in de meisjesschool en was er een voorbeeldige, deugdzame lerares. Op 11 februari 1910 werd André geboren, die huwde met Elisabeth Libeert en zij hadden samen acht kinderen. André was een slimme zakenman in de meubelbranche en heeft tot een hoge ouderdom van meer dan tachtig jaren voor grote Duitse meubelfabrieken in België verkocht. Als laatste kind werd Paula geboren te Otegem op 6 december 1921 en zij huwde met Kamiel Demeyere op 2 augustus 1946 te Vichte, waar zij altijd is blijven wonen in een schoon huis op de *Plaatse*. Zij was enige jaren lerares, zoals haar oudste zuster Maria, maar toen zij huwde en zij haar eerste kindje verwachtte, moest ze stoppen, zoals dat

in die tijd gebruikelijk was. Haar zoon Jan had een hoge post in de firma Bekaert van Zwevegem, vooral in Duitsland en Frankrijk. Na Jan kwam Hendrik die in Hotton in de Ardennen woonde en lange jaren de fameuze *Jambon d'Ardennes* verkocht heeft voor een firma aldaar. Godelieve, de jongste, was zeer muzikaal begaafd en was een tijd lang organiste in Harelbeke.

Emma was het tweede kindje van Frederic en Emilie en werd geboren op 11 mei 1883. Zij werd een voorbeeldige jonge dochter en trad in het klooster der Augustinessen te Harelbeke, waar reeds twee van haar tantes waren. Ik heb van haar enige ontroerende brieven bewaard waar zij, niettegenstaande zij in het klooster was, innig medeleefde met haar familie. Maar na enige jaren werd zij zwaar ziek en kon nog met moeite schrijven. Dat is duidelijk te merken in haar latere brieven die heel verward waren en getuigen van een hoofdziekte. Mijn ouders hebben nooit over haar gesproken met ons. Zulke ziekten waren vroeger taboe in de families. Maar zelfs in het klooster in Ieper, waar ze gestorven is op 20 juni 1934, kon ik niet meer te weten komen over haar ziekte en overlijden.

Helena was het laatste kind van Frederic en Emilie. In ons huis, toen ik nog een kind was, hing haar foto in *de beste plaatse*, zoals men vroeger het salon noemde. Zij was geboren te Deerlijk op 31 mei 1892 en na een kort leven stierf ze tijdens de laatste dagen van de Eerste Wereldoorlog te Harelbeke, waar de familie van Frederic was gevlucht voor het oorlogsgeweld in Deerlijk. Nonkel Jan heeft haar nog gezien enkele dagen vóór haar dood in het huis van Johannes Benoit, bakker op de markt van Harelbeke. Zij stierf aldaar op 3 november 1918. Ik heb nooit te weten kunnen komen aan welke ziekte, maar ik vermoed dat het tuberculose was. Ook dat werd toen verzwegen. Ze werd amper 26 jaar oud!

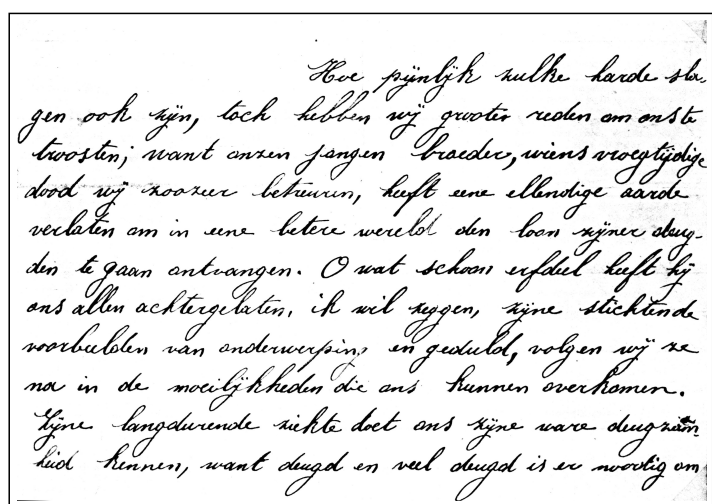
Na Emma en vóór Helena kwamen de zes zoons: Jan, Gustaaf, Emiel, Ernest, Adolf en Achiel.

V.l.n.r.: Ernest, N.N., Odiel Peers, Achiel, Adolf, Jan en Emiel.

Jan (° Deerlijk 30.06.1884) huwde op 3 september 1919 met Martha Delbeke. Zij hadden samen vier kinderen. Eerst twee zonen, Paul en André, die later in het vlasbedrijf een grote rol hebben gespeeld. Daarna twee dochters, Marie-Louise en Agnes. Dit geslacht bracht vele kinderen en kleinkinderen voort welke het allen ver hebben gebracht elk op hun manier, elk in zijn eigen stiel. Eerst en vooral is er Yves Benoit die internationale befaamdheid verwierf als specialist van kanker bij kinderen. Dan was er André, die na een lange vascarière een grote zaak had in oud papier. Hij had zes grote hangars en een reuzemachine om het papier te selecteren en te persen.

Gustaaf (° Deerlijk 15.07.1885) had een zeer kort leven en overleed toen hij amper 24 was op 19 maart 1909. Hij heeft nog het prille begin gekend van het vlasbedrijf Benoit en ik heb er nog een mooie foto van samen met zijn broers. Hij stierf op de feestdag van de Heilige Jozef en zijn dood heeft een diepe indruk nagelaten op de ganse familie. Ieder jaar op Sint-Jozef herdachten we hem tot vele jaren daarna. Ik zie ze nog staan, mijn nonkels Achiel en Emiel, in het vuurkot zeggende: *ja, het is vandaag vele jaren geleden dat onze broeder Gustaaf is overleden.*

Bidprentje van Gustaaf en een fragment uit een troostende brief van zijn zuster Emma.

Een jaar later werd **Emiel** geboren op 1 oktober 1886. Hij was de derde zoon in de rij en hij is zeer laat gehuwd met Marie Vandeputte afkomstig van een landbouwersgezin uit Heestert. Marie woonde lange jaren in een mooi herenhuis in Stasegem. Ze huwden te Harelbeke op 11 september 1929. Emiel was dan al 43 jaar oud en tante Marie al 38. Het huwelijk bleef kinderloos. Emiel en Marie woonden na hun huwelijk in een nieuw huis op de plaats van de oude hoeve en woonden er samen met vader Frederic. Emiel was in zijn jonge jaren hovenier op het kasteel van de familie Vercruysse de Solart en woonde daar in. Daar heeft hij de liefde voor het tuinieren en de bloemen opgedaan. Later had hij bij zijn woning een groot stuk land dat voorbehouden was om bloemen te kweken voor de kapel van Fatima die hij had laten bouwen na de oorlog uit dank omdat we gespaard bleven van schade tijdens de oorlogsjaren.

Emiel Benoit en zijn vrouw Marie Vandeputte bij de kapel O.-L.-Vrouw van Fatima. Het devotiebeeld werd op 13 december 1947 na een plechtige processie in de kapel geplaatst.
(Ongedateerde foto eigendom Gustave Benoit, Frankrijk)

Ernest, vierde zoon in de familie, werd geboren op 10 december 1887 en huwde in Deerlijk op 11 januari 1923 met Magdalena Delbeke. Zo werd de familie Delbeke nog in niger verbonden met de familie Benoit, gezien drie broers trouwden met drie zusters. Ernest was enige tijd in de firma en was een fijne vlasbewerker. Na korte tijd ging hij op eigen benen staan als *botenkoper* (opkoper van gezwingeld vlas). Na een paar jaar bouwde hij een grote schuur in de Stationsstraat, waar hij gouden zaken deed met het opmaken van gezwingeld vlas bij kleine vlassers en boeren in Heestert, Moen en omstreken. Hij had drie kinderen Frits, Paula en Raïs. Paula en Raïs zijn laat gehuwd en kinderloos gebleven. Frits huwde op 2 oktober 1908 met Julienne Vanneste en ze woonden in Ardooie. Ook zij zijn kinderloos gebleven.

Zo komen we aan de vijfde zoon **Adolf**, mijn vader. Hij werd geboren op 29 maart 1889 op de ouderlijke hoeve te Deerlijk. Hij huwde tamelijk oud, namelijk toen hij dertig was, met Columba Delbeke op 3 juli 1918 enkele maanden voor het einde van de Eerste Wereldoorlog. Hij woonde al een tijdje alleen in de Pontstraat in het huis van de gebroeders Spincemaille¹. Daar werd ik geboren op woensdag 21 mei 1919. Mijn moeder was toen 32 jaar oud en de bevalling verliep zeer moeilijk, zodanig dat professor Daels van Gent mij met de *ijzers* heeft moeten verlossen. Mijn broer Paul werd een jaar later geboren op 13

oktober 1920. Amper twee jaar oud viel hij bij een gebuur in de *beerput* en kon nauwelijks van de verdrinkingsdood gered worden. Hij heeft daar een oorziekte aan overgehouden. Robert was de derde zoon en werd geboren op 26 augustus 1923. Wij waren intussen al verhuisd naar de Kapel ter Rustestraat in een nieuw gebouwd huis.

Vader en nonkel Jan konden heel goedkoop een mooi stuk bouwgrond kopen van een halve ha. De prijzen waren toen nog betaalbaar, want ze kochten het perceel voor de prijs van twintig balen vlas. Het ging heel goed tussen de beide families Adolf en Jan, want zij waren gehuwd met twee zusters en de kinderen speelden veel samen. Zo groeiden ze samen op en veel later kregen we nog een zusje erbij, nl. Marie-Rose, geboren op 26 maart 1931. Ze was de langverwachte dochter van vader Adolf en moeder Columba en ze heeft hen vele gelukkige dagen geschonken en haar ouders goed verzorgd in hun oude dag.

Achiel, de zesde en laatste zoon van Frederic en Emilie, werd geboren te Deerlijk op 22 juli 1891. Hij huwde met Marie Vandendriessche (° 18 februari 1893), maar zij overleed op 8 december 1938, amper 46 jaar oud, door een ziekte opgedaan door een brand van de grote schuur in 1932. Haar hoofdhaar was in één dag wit geworden door het vershot bij die grote brand. Ze hadden samen vier kinderen. Eerst was er Gustaaf die een bewogen leven heeft gekend. Hij heeft nooit in de vlaszaak gezeten, want hij leerde in Frankrijk een heer rentmeester kennen met wie hij samen een olieslagerij had opgericht. Later huwde hij met Maria Delbeke, een ver familielid langs mijn moeders zijde en van een tak die al een paar generaties in Frankrijk boerde. Maar in het begin van zijn huwelijksleven heeft hij een zeer zwaar auto-ongeluk gehad en werd lange tijd in klinieken in Parijs behandeld. Uiteindelijk is die zware beenbreuk redelijk genezen. Zijn zuster Marie-Jeanne is geboren op 2 mei 1927 en is in het klooster getreden, waar reeds twee van haar tantes waren.

Luchtfoto van de Kapel ter Rustestraat anno 1934. Uiterst rechts de villa van dokter Philip Monbaliu. Uiterst links het Kapelhof (witte gevel). In het midden de halve hectare van Jan en Adolf met de huizen, de koterijen en de serres. Bij Jan ligt de was op de bleek op het gazon.

Maar ze is nooit lang op kostschool geweest en is daardoor in de keuken werkzaam geweest. In het jaar 1985, pas 58 jaren oud, is zij overleden aan kanker. Daarna zijn nog twee dochters geboren die beiden Marie-Thérèse noemden en na een jaar geleefd te hebben vroeg gestorven zijn. Achiël is dan nogmaals getrouwd met Emma Baert van Heestert. Emma en Achiël leefden lang en gelukkig. Achiël werd 90 jaar en Emma zelfs 92. Achiël had nochtans altijd wel een of andere kwaal maar hij heeft die allemaal overleefd.

Ziedaar het beeld van een schone familie uit de 19de eeuw, zes stoere zonen en drie dochters, van wie één kloosterzuster is geworden. Zo waren er veel families in die tijd. Zo was dat ook voor de beginperiode van de vlasnijverheid hier te lande. Rond de eeuwwisseling, als de zes stoere jongelingen een beroep moesten kiezen, waren ze allen geroepen om de roem van het Leievlas te verheffen. Het begon in het klein met Frederic, die enkele partijkjes kocht in het Scheldegebied nabij Huise. Later als de zoons groter werden waarschijnlijk meer en meer, want zij konden samen het vlas verwerken met de zwingelmolen. Van dit tijdperk zijn maar weinig gegevens nagelaten. In diezelfde periode zijn hier in de streek vele vlaszaken gestart en de Benoits van Deerlijk waren daar een van die tijdelijk tot grote bloei zouden komen.

Deel II: Het vlasbedrijf van de gebroeders Benoit

Hoofdstuk I : De fenomenale groeiperiode 1918-1939

De zes gebroeders zouden na hun lager onderwijs, ongeveer veertien jaar oud zijnde, worden ingeschakeld in het kleine bedrijf van vader Frederic. De zes zonen zijn getroffen geweest door twee grote, zwaarwegende ongevallen. Eerst en vooral de dood van Gustaaf op 19 maart 1909, zijnde 24 jaar. Daarna de lange afwezigheid van Jan wegens zijn soldaat zijn vanaf zijn 27ste jaar tot na de Grote Oorlog, namelijk zeven jaar lang. Wat hem voor gans zijn later leven getekend heeft.

Emiel is in zijn jonge jaren hovenier geweest bij de familie Vercruysse de Solart op hun kasteel te Deerlijk. Hij was dus in de beginperiode ook afwezig op het bedrijf. Maar hij heeft daarentegen de grote liefde voor de bloemen verworven en gans zijn leven een groot stuk land aan zijn huis voorbehouden en met grote zorg vele variëteiten geteeld, o.a. voor de versiering van de kapel.

Daarna volgde Ernest die in het begin van de oorlog gedeporteerd is geweest naar Sedan en ginder veel afgezien heeft van den honger en slechte behandeling vanwege de Duitse soldaten. Hij is dan ten einde raad gevlucht en heeft gans den oorlog een verdoken leven geleid. Later heeft hij de zaak verlaten en werd *botenkoper*.

Rond de jaren 1910, toen de zonen reeds over de twintig jaar waren, bleven er voorlopig nog drie actief in de beginnende zaak. Mijn vader Adolf leidde de zaak met zijn vader. Achiël, de jongste, was ook al actief maar hij was niet te sterk van gezondheid, hij had altijd iets maar leefde uiteindelijk langst van allemaal. Hij werd namelijk 90 jaar waar de broers stierven aan ongeveer 80 jaren oud. Zo werd de aloude spreuk bewaarheid die zegt: krakende wagens rijden het langst! Hij is ook jaren lang de mechaniker geweest van de vlaszaak en deed veel ervaring op vooral bij het herstellen van kleine breuken aan de machines. De jonge firma was erg spaarzaam en deed zoveel mogelijk alles zelf.

Op de foto herkennen we staande van v.l.n.r. Adolf (1), Jan (2), Odiel Peers (3), Achiel (7), Marie Vandendriessche (10), Ernest (11) en Emiel (14).

De tien volgende jaren waren dus cruciaal voor het beginnende bedrijf. Ze rootten verder in de Leie bij Karel Ghekiere in Harelbeke en trokken er bijna dagelijks naar toe, te voet of al lopend met de kloefen in de hand. Maar er was toch één uitzondering, want nonkel Jan had een fiets gekregen en hij reed daarmee naar de Leie om de rootbakken van de zware stenen te ontdoen en andere voorbereidingen te doen tegen dat zijn broers aankwamen. Hij besteedde een uitzonderlijke zorg aan zijn fiets. Hij poetste hem iedere dag en hing hem op aan twee koorden: één aan *den gidon* en één aan het zadel omdat – zo dacht hij toch – de banden minder rap zouden verslijten. Jan was soldaat van 1911 tot en met 1918 zijnde zeven jaren dienst zodat hij lange tijd weg is geweest en vervreemd is gebleven van de familie tot hij terugkwam en huwde op 3 september 1919. Het was de periode dat men moest loten om soldaat te zijn: ja of nee. Voor mijn vader en alle andere broers was het lot gunstig en ze waren vrij van legerdienst, enkel nonkel Jan had een ongunstige trekking.

Van wat er allemaal gebeurde tijdens de oorlogsjaren weet ik niet veel. Het waren zeker moeilijke jaren. Eerst en vooral door de beperkingen van het verkeer zowel van personen als van goederen. De bevoorrading van ruw vlas viel stil. Ze konden nog in 1914 zwingelen op de hoeve en verder trokken ze hun plan, zoals velen in de moeilijke jaren. Mijn vader had een huis gehuurd in de Pontstraat en hij stookte er jenever, zodat hij in zijn onderhoud kon voorzien. Vader Frederic wilde niet dat hij dat op de hoeve deed en zo kwam het dat Adolf een huis huurde eer hij gehuwd was. Zo naderde het einde van de oorlog 1914-1918 zonder al te veel schade. Nu waren de vijf broers wederom tezamen en begon een nieuwe periode.

Voor alles begonnen de broers te trouwen. Eerst mijn vader op 3 juli 1918 met Columba Delbeke, dus op 't laatste van den oorlog. Daarna nonkel Jan op 3 september 1919 met de zuster van mijn moeder, nl. Martha Delbeke. Nu volgde nog Ernest én nog eens met

een zuster van mijn moeder, nl. Magdalena Delbeke. Dit was wel iets uitzonderlijks – drie broers met drie zussen – en daardoor waren beide families echt met elkaar verbonden en kwamen allen goed overeen. Nonkel Achiël trouwde een jaar na Ernest, nl. op 27 februari 1924, met Marie Vandendriessche uit Heestert en hij was reeds 33 jaar oud. Emiel trouwde veel later op 11 september 1929 en hij was toen al 43 jaar oud.

Huwelijksfoto van Adolf Benoit en Columba Delbeke (Deerlijk 3 juli 1918)

Ten jare 1920 kochten de gebroeders 117.915 kg strovlas in bij verschillende boeren in Frankrijk voor een totale som van 128.043 fr. Dit wil dus zeggen aan gemiddeld 1 fr. de kilo. Dit was deels van de groeite van 1919 en deels van de nieuwe groeite van 1920. Daarbij verkochten zij in het totaal voor 8.500 kilo lijnzaad aan een gemiddelde prijs van 1,35 fr., wat voor dien tijd goedkoop was. Vervolgens verkochten zij 5.500 kilo krotten² aan 0,55 fr. de kilo en in november nog 1.300 kilo voor de prijs van 1,35 fr. de kilo. In die periode waren er nog geen sisalkoorden in gebruik en moest het vlas gebonden worden met lang roggestrooi zodanig dat dit nogal een zware post van uitgaven was. Het strooi werd ingekocht voor ongeveer 0,35 cent de kilo met een totaal gewicht van 6.700 kilo. Daar er gedurende de zomermaanden niet gezwingeld werd, begon het nieuwe seizoen vanaf september. Zo verkochten zij dan in de laatste vier maanden van 't jaar tot 70 balen gezwingeld vlas aan prijzen vanaf 17 tot 19 frank de kilo. Dat was een mooie prijs voor dien tijd.

Er werden geen daguren uitbetaald, daar zij nog niemand in dienst hadden en alles zelf verwerkten. Daarbij, er was alleen Adolf en Jan die getrouwd waren. Daardoor waren de kosten klein. De daling van de prijzen van het gezwingeld vlas was toen indrukwekkend maar daartegenover was het strovlas zeer goedkoop zodat ze toch goed hun boterham verdienden. In die tijd begonnen ze ook zelf te zaaien bij Waalse boeren. Een in Corroy-le-Château (Gembloux) en een mooi stuk in La Glanerie (Rumes, Henegouwen) bij een familielid.

In het volgende jaar 1921 kochten ze 170.000 kilo strovlas aan echte spotprijzen, nl. tussen 40 en 85 cent voor het duurste vlas. Ze gaven daarvoor in totaal 79.597 fr. uit wat een gemiddelde prijs was van 50 cent de kilogram en dat was nooit gezien sedert onheugelijke tijden. Daarbij was het gezwingeld vlas nog aan een redelijke prijs, want in januari verkochten ze nog een partie aan 9 fr. de kilo maar vanaf dan daalde de prijs tot 7 fr. in december van datzelfde jaar. Voor den afval t.t.z. de krotten waren er twee soorten, nl. de *vuile* of niet-opgezwingelde aan 35 cent en de fijne aan 1 fr. 25 de kilo. Ik heb geen gegevens van het verkochte lijnzaad. Integendeel heb ik er van het stro wel, nl. 800 kilo in to-

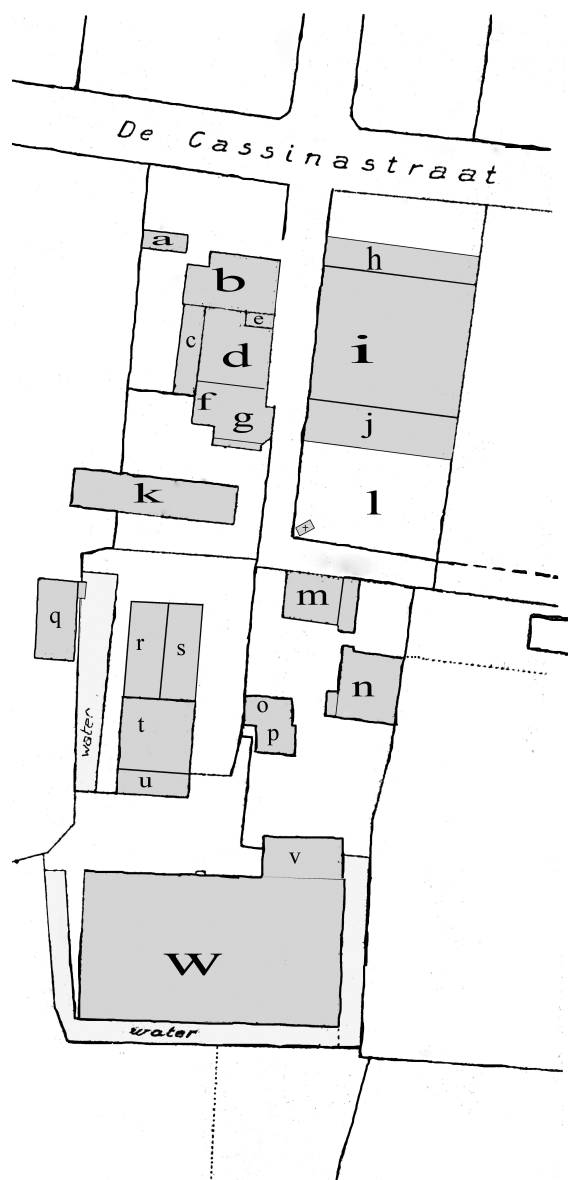

Columba Delbeke, Adolf Benoit en de kinderen Marie-Rose, Frans, Paul en Robert

taal en dat diende vooral voor het dekken van de mijten en om banden te maken voor het binden van het strovlas en groot vlas. Er werd toen nog altijd gerooit in de Leie, maar reeds beraamden de gebroeders om rootputten te bouwen op de boerderij in Deerlijk. Dat zou hun werk veel vereenvoudigen, want al dat heen en weer geloop naar Harelbeke kostte veel tijd en inspanning. Daarbij zou het werk zelf veel efficiënter gebeuren, nl. ter plekke op de nieuwe roterij. Het lossen van het strovlas in grote *schelven* of *mijten*. Boten met de boothamer³ en dan direct in de rootputten. Veel kortere roottijd, nl. drie dagen in plaats van twee of drie weken. Het drogen op eigen weiden bij de boerderij en dan terug in schelven ter plekke om dan in de winter te zwingelen. Maar jawel, dat was een toekomstdroom die toch nog eerder dan verwacht zou verwezenlijkt worden.

Hoofdstuk II : De bouw van de eerste schuur en zwingelarij

Het jaar 1922 kondigde zich aan door grote activiteiten met de bouw van een schuur van 20 m op 15 m breed, waardoor er geen mijten buiten moesten gezet worden. Die schuur

Plattegrond met alle gebouwen van de firma ca. 1950

- a. garage Achiël
 - b. huis Achiël
 - c. serre Achiël
 - d. handmatig zwingelen
 - e. hoogspanningscabine
 - f. stoommachine
 - g. stoomketel, stookkot
 - h. stapelplaats gezwingeld vlas
 - i. tweede schuur
 - j. leemkot
 - k. tien rootputten
 - l. bloementuin Emiel
 - m. huis Frederic, Emiel
 - n. oude koestal en *pedairn* (stapelplaats voor vlas)
 - o. garage Emiel
 - p. paardenstal
 - q. nieuw zwingelkot
 - r. trimmelkot (kafkot)
 - s. oud repelkot
 - t. oude schuur (1922)
 - u. oud repelkot Adolf
 - v. smidse Jan
 - w. grote hangar (1938)
- (Tekening Filip Benoit)

bestaat nu nog en is sedert de afbraak van de andere gebouwen de laatste getuige van de eertijds bloeiende vlaszaak. Mijn zoon Dirk, die een boomkwekerij heeft op de gronden van de vroegere vlasweiden, gebruikt de oude schuur nu voor het bergen van zijn materiaal. Ze is echt stevig gebouwd met oud gebakken stenen, een goed dak en dikke steunpilaren en is bijna 100 jaar oud. Ditzelfde jaar bouwden de gebroeders een lang zwingelkot van twintig planken en nog twee planken voor de krotten. Ze kregen de toelating van de belastingsontvanger van Harelbeke om het gebouw plus de inrichting van een stoomketel en stoommachien op te trekken. De stoomketel kwam toe op 17 april 1922 en kostte toen 4.250 fr. Hij werd ingemetseld door de firma gebroeders Dewijn van de Paanderstraat te Deerlijk. Daarbij werd de stoommachien geïnstalleerd in een apart gebouw om gans de zwingelplankengalerij te doen draaien zoals het hoort. De stoomketel diende ook om het rootwater te verwarmen tot op 30° en in het vooruitzicht van de vier rootputten werden boven de zwingelarij twee grote bassins opgetrokken om warm water te reserveren, zodoende was alles in gereedheid gebracht om de roterij te bouwen.

Zwingelarij: vooraan eerst het fietskot, dan de stookkamer met stoomketel (g) en daarachter de stoommachine (f) en verder beneden het zwingelkot (d). Boven kwam dan later de zwingelturbine. Op het einde stond het huis van Achiel (b) met één kamer in de fabriek. Tussen het huis van Achiel en de zwingelarij stond nog de hoogspanningscabine (e). De vernieuwde cabine staat er nu nog. Zie schets p. 59.

André Benoit en vader Jan vóór een van de tien rootputten

De prijzen van de grondstoffen waren uiterst goedkoop, bv. de stenen kostten 10 cent de steen. Ze bestelden op 11 mei 1922 24.000 stenen voor een globale prijs van 2.334 fr. Er moest ook een lange kave van 25 meters opgericht worden en die kostte 300 fr. van stenen en 300 van 't metselen. Ook de andere grondstoffen waren heel goedkoop, zoals cement voor 1.403 kilo amper 1.413 fr. en kalk geleverd door Rommens 240 fr. voor 5.000 kilo. Grenaille om *beton armé* ermede te maken 394 fr. voor 2.600 kilo. 15.110 kilo rijnzand voor 166,5 fr. En ten slotte voor 't ijzer voor de *beton armé* 2.028,9 fr. voor 15.110 kilo. Den transport was evenzeer goedkoop, één enkel voorbeeld nl. voor 13.000 kilo te betalen vervoer maar 102 fr. Daarbij waren de lonen ook aan de lage kant.

Ik weet niet goed als ze hetzelfde jaar 1922 nog de vier rootputten hebben gebouwd. In ieder geval niet veel later, want er waren geen facturen meer voor de huur van hekkens bij Karel Ghekiere in Harelbeke. Zodus er werd heel wat gebouwd in het jaar 1922 en de jaren die daarop volgden. De rootputten waren nogal primitief gebouwd en half in de grond om warmte te sparen en met een opening van boven om de rootputten te vullen en ze drie dagen later te *trekken*. Het trekken van de rootputten was zware arbeid. Ze waren van de eerste in de streek die het warmwaterroten toepasten en dat gaf hen ook de mogelijkheid om veel meer vlas te verwerken. Dat moet zo ongeveer 400.000 kilogram vlas geweest zijn per jaar. Maar ik heb daar geen juiste gegevens over. Toch weet ik dat een rootput ongeveer 100.000 kilo kon roten per seizoen.

Hoofdstuk III : De bouw van vijf mooie huizen voor ieder van de gebroeders

Het was blijkbaar nog niet voldoende voor dat jaar om een ganse nieuwe fabriek uit de grond te stampen of ze dachten erover zich elk een mooi huis te bouwen. Voor Jan en Adolf was het geen probleem, want hun vrouwen waren nogal begoed en ze kregen elk

De Kapel ter Rustestraat anno 1940 met rechts de huizen van Adolf en Jan Benoit

een mooie som geld mee bij hun huwelijk. Ze kochten samen een stuk grond van een halve hectare in de Kapel ter Rustestraat. Daarop bouwden zij in 1923 hun huis waarvan ik nog al de gegevens heb. De metselwerken werden gedaan door Cyriel Algoet. De timmerwerken door hun schoonbroer Odilon Delbeke, die ondernemer was van bouwwerken. De tegels werden geleverd door de firma Matton van Zwevegem.

Op de voorgrond links de rootputten (k) met erboven het waterreservoir. Verder het huis (m) en bijgebouwen (n, o en p) van Emiel. Zie schets p. 59.

Het huis van nonkel Achiël werd gebouwd in 1924 door nonkel Emiel. Emiel was den architect onder de broers. Al snel verkocht hij het huis door aan broer Achiël. Het huis was gebouwd tegen de zwingelfabriek met een mooie serre die verwarmd was met een primitieve chauffage. Ook had hij zijn elektriciteit rechtstreeks van de fabriek. Dat huis heeft een aparte geschiedenis die omstandig beschreven is in mijn *Geschiedenis van de vlasfabriek*. Nu bestaat er niets meer van, net zoals van de zwingelarij en de stoomketel. Wel zijn delen van het huis van Achiël verwerkt in het buitenhuis van Francis Deknuddt nabij Chimay: de trap, de schouwen, mooie tegels, deuren, enz. De trap en de deuren zijn in pich-pine hout dat nooit vergaat! Er was wel een groot nadeel met de aanbouw van dat huis tegen de fabriek: wegens het brandgevaar moest Achiël een zeer hoge premie betalen.

Emiel bouwde in 1927 een nieuw huis op de plaats van de oude boerderij en ging er samen wonen met zijn ouders. Dit huis heeft ook gediend als magazijn voor het gezwingeld vlas tijdens de grote crisis van de jaren 1929-1933. Twee jaar later huwde hij met Marie Vandeputte. Ze hadden geen kinderen, maar wel vier slaapkamers en die werden volgepropt met vlas. Zo konden wij die zware crisisjaren doorstaan en ons vlas sparen en pas verkopen als de prijs weer steeg in het jaar 1934. In dat jaar verdubbelde de prijs van ca. 6 fr. tot 12 en zelfs 14 fr. de kilo. Intussen waren veel vlassers gestopt en de meesten van hen werden gewone arbeiders.

Nonkel Ernest, die ondertussen zelfstandig botenkoper was, kocht een mooi stuk grond in de Stationsstraat en bouwde daarop in 1926 een mooi huis met een grote schuur. Zo was de bouwfurie voorbij en konden de gebroeders zich wijden aan hun vlashandel.

Links de schuur met rechts daarvan het huis van Ernest Benoit. Op deze plaats staat nu de showroom van Citroëngarage Vandenberghe.
(A.L.D., prentkaart van ca. 1946)

Hoofdstuk IV : De bouw van de grote schuur en de installatie van de turbine

De bouwwoede bleef maar duren. Een jaar later in 1923 kwam er nog een grote schuur bij van 30 m op 18 m, want er werd om langs om meer ruw vlas ingekocht. Dit gebouw is dan volledig uitgebrand in de grote crisis. Maar onmiddellijk daarop werd het volledig herbouwd met het geld van de verzekering. Daarbij werd nog een smal lang gebouw (30 op 7 meter) bijgezet om de lemen te stockeren, die dan werden gebruikt voor het stoken van de stoomketel. En langs de andere kant aan de straat werd ook een magazijn bijgebouwd met twee verdiepingen voor het gezwingeld vlas. Zo was de eerste periode afgesloten van de eerste groei en bloei tot aan de grote crisis van 1929-1933. Het waren goede vlasjaren en er werd heel wat geld verdiend. Ze hadden tot dan nog niet moeten lenen en konden met hun winsten alles direct betalen. Er was wel nog een probleem. Ze hadden niet genoeg weiden om hun geroot vlas te drogen. Ze waren verplicht om land te huren aan een paar landbouwers in de buurt. Toen kwam er een weide te koop die ze al gebruikten in huur. Maar op dat moment zaten ze kort bij kas en wilden geen geld lenen bij de bank. Maar zo hebben ze gedurende 20 jaar die weide moeten huren aan nonkel Hilaire Delbeke. Nu wonen daar Michiel Demeyer (getrouwd met Sabine Delbeke) en Lutgart Demeyer (getrouwd met Patrick Vaneeckhout), twee kinderen van tante Maria Delbeke zaliger, die getrouwd was met meester Albert Demeyer van de Belgiek. Er kwam in dien tijd een grote nieuwigheid in de vlashandeling. De firma Depoortere van Beveren-Leie had een vlashwingelturbine gebouwd die de productie vertienvoudigde.

Robert Benoit op de fiets en enkele vlaswerkers
vóór het leemkot (j) en de grote schuur (i).
Zie schets p. 59.

De jonge firma Benoit was van de eerste (ik denk eigenlijk de derde) die een turbine kocht. Ze bouwden boven de zwingelarij een overdekte zaal van ca. 25 m lang om de turbine te plaatsen en zodoende waren ze zeer modern geïnstalleerd: rootputten op warm water en een zwingelmachine. De capaciteit was verveelvoudigd daardoor, maar na de zwingelmachine moest het vlas nog herzwingeld worden op de zwingelmolen (stermolen). Dat heeft nog geduurd tot na de Tweede Wereldoorlog. Dan kwamen de grote crisisjaren maar de gebroeders Benoit waren daarop voorbereid. Anderzijds was er nog een groot probleem onopgelost, nl. het mechanisch repelen⁴ of boten want met de oude methode duurde het veel te lang om het snelle rotten en zwingelen te volgen. Eerst rond de jaren 1920 werd een machine ontworpen om mechanisch te ontzaden, nl. een tuig met pletrollen die al een merkkelijk grotere productie gaf. Maar daaraan was nog een groot nadeel verbonden, want er werd veel schade gedaan aan de top van het vlas zodat de vezel verkort werd. Ook

het zaad leed eronder en was minderwaardig als zaaizaad. Deze machine werd dan ook al gauw opgegeven. Alras kwam er een nieuwe, betere machine met boothamers. Het was eenvoudigweg een tiental boothamers die ritmisch op en neer bewogen door middel van een krukas. Daardoor was de dagproductie verveelvoudigd en met vijf à zes mensen kon men gemakkelijk een 5.000 kilo vlas per dag verwerken. Zodoende was ook deze mechanische schakel ingelast in het mechanisch proces van de vlasbewerking: boten, rotten en zwingelen. Het heeft dan nog een paar jaar geduurd voor men het zaad en het kaf mechanisch kon scheiden. De firma Depoortere bracht een machine op de markt die door middel van zeven en een windmolen het kaf en het zaad scheidde.

(wordt vervolgd)

EINDNOTEN

- ¹ Na de gebroeders Spincemaille, die alle drie bezweken zijn aan de Spaanse griep in 1917, kwam hovenier Moreels en later architect Vandezande er wonen: Pontstraat 18.
- ² L.L. DEBO, *Westvlaamsch Idioticon*, Gent, 1892, p. 510: een *krote* is een *afgevallede vezel van den bast van het vlas dat gezwingeld wordt*.
- ³ *Boten*: met behulp van een zware, platte houten blok (boothamer genoemd) met een kromme steel het vlas ontzaden door de knoppen te pletten. Dit gebeurde in de schuur waar een harde, gladde bootvloer was aangelegd. In de 20ste eeuw werd deze werkwijze gemechaniseerd en deed de bootmachine haar intrede.
- ⁴ Repelen: ontzaden met kammen.